

Eksploracija nafte u Peklenici u Međimurju u 19. stoljeću...

... i današnja muzejska postava u Peklenici

Energetski projekti i javnost

PROTIVLJENJE BILO KAKVOM RAZVOJU KAO STANJE UMA

■ prof. dr. sc. Igor DEKANIĆ, dipl. ing.

U prvoj polovici lipnja Hrvatsku je tresla politička kriza koja je kulminirala glasovanjem o nepovjerenju Vladi u Hrvatskom saboru i njezinim padom 16. lipnja ove godine. No, samo tjedan dana ranije, Vlada je na posljednjoj politički punovaljanoj sjednici u svojem sastavu usvojila brojne odluke, među kojima su i one o pokretanju nekoliko značajnih energetske projekata, koji su do tada bili na višegodišnjem čekanju. Prva je o izgradnji prihvatnog terminala za ukapljeni prirodni plin, čija je ideja već više od 25 godina prisutna u stručnoj i više od desetljeća u širokoj javnosti, ali uvijek s dilemama treba li Hrvatskoj takav projekt od šireg značaja nego što je to opskrba domaćeg, zamrlog energetskeg tržišta. Druga je odluka o potpisivanju ugovora o koncesijama za istraživanje i eksploataciju ugljikovodika na kopnenom dijelu Hrvatske, koja je također bila na dvogodišnjem čekanju i to zbog zaziranja politike od negativnog javnog odjeka i rastućeg negativnog mišljenja javnosti o energetici ugljikovodika.

Ovogodišnja politička kriza, koja je kulminirala padom Vlade 16. lipnja i odlukom o raspuštanju Hrvatskog sabora zapravo je i počela u vezi dvojbi oko upravljanja jednom od najvećih hrvatskih energetske tvrtki. No, nakon raspleta prvog dijela krize, pada Vlade i komentara o političkoj podlozi tih zbivanja, vrlo se malo govorilo o energetskim projektima koje je neposredno prije toga Vlada uputila u realizaciju. Neki mediji i komentari ukratko su spomenuli kako je usvajanje tih projekata zapravo značilo nacionalnu izdaju zbog uvođenja stranih investitora u eksploataciju u slavonskoj ravnici i kako je prihvatni terminal za ukapljeni prirodni plin (LNG) povod za pogodovanje interesima međunarodnog krupnog kapitala u Hrvatskoj.

To ne bi bilo prvi put u hrvatskoj povijesti kako se mišljenje hrvatske javnosti kreće između ekstremnih gledišta: od prepuštanja upravljanja strateškom imovinom inozemnom kapitalu, do tvrdoglave obrane neobranjive tržišne pozicije u globaliziranom gospodarstvu. To ni ne bi bilo prvi put kako se energetske projekti i gospodarski razvitak osuđuju kao nepovoljni i nepotrebni za hrvatsko gospodarstvo. Isto tako, najnovije protivljenje energetskim projektima ne bi bilo prvi put kako znatan ili čak i veći dio javnosti staje na stranu koja se protivi razvoju i novim pothvatima u zajedničkim ulaganjima s inozemnim partnerima ili uz korištenje inozemnog investicijskog kapitala.

Odakle negativan stav prema energetici?

Negativna iskustva i posljedice iz gospodarske tranzicije tijekom protekla dva desetljeća toliko su čvrsto u javnost usadili averziju prema razvojnim projektima, da se nerijetko javni politički prostor osvaja suprotstavljanjem novim projektima, a da o medijskom prostoru i ne govori.

U komentaru o energetskim projektima iz prošle godine, autor je zaključio: *“Veliki energetski projekti u Hrvatskoj pate od kombinacije nerealnih očekivanja i podjednako nerealnih skepsi. Naša dilema, treba li Hrvatskoj industrija ili se može bogato živjeti od iznajmljivanja prirodnih ljepota i preprodaje uvezene hrane, u konačnici se svodi na nepostojanje strategije gospodarskog razvoja Hrvatske, iako su izrađene stotine različitih strategija.”* [1] Taj zaključak vrijedi i dalje, unatoč završetku recesije, porastu bruto domaćeg proizvoda i izvoza roba te poboljšanju indikatora gospodarskog rasta.

Uz to, energetske projekti u Hrvatskoj redovito nailaze na negativni javni odjek, koji je obično mješavina dviju zablude tipičnih za domaću javnost. Prva dolazi od zaziranja prema tehnologijama koje su poput eksploatacije ugljikovodika

prisutne u Hrvatskoj već desetljećima i kojima domaća struka uspješno vlada. Druga zablude dolazi od pomodarskog vjerovanja u svemoć nepoznatih tehnologija, u kojima domaća struka još ne raspolaže svim potrebnim industrijskim znanjima ni opremom, poput tehnologije i ekonomike obnovljivih izvora energije, ali za koje javnost drži da su spasonosna rješenja za energetske potrebe i fiskalne neprilike, u kojima se Hrvatska nalazi puno desetljeće.

Ako se tome doda tradicionalno nepovjerenje u međunarodno tržište i kapital, vjerovanje u apsolutnu moć domaćih (državnih!) ulaganja, koje je spojeno s opčinjenošću inozemnim proizvodima, to postaje razorna kombinacija javne skepse, koja je upropastila mnoge energetske projekte. Hrvatska je u protekla dva desetljeća propustila realizaciju brojnih projekata, od infrastrukturnih kao što je izgradnja luka i nizinske pruge Rijeka - Zagreb, obnove i dogradnje zračnih luka za turizam koji bi trebao biti strateška gospodarska djelatnost, do energetskih projekata. Između odbijenih ili odgođenih energetskih projekata, treba se sjetiti neizgrađenog terminala za LNG, nekoliko puta odgađanih termoelektrana u Osijeku i Plominu, odbijanja pretvaranja naftovoda u objekt za dvostrani transport nafte, neizgrađenih hidroelektrana u zaleđu Dubrovnika itd. Sve to je rezultiralo gospodarskom i energetskom stagnacijom koja je u dugoj recesiji ugrozila i same temelje financijske stabilnosti zemlje.

Kamo ide svijet, a kamo Hrvatska?

U međuvremenu, na temelju spoznaje o ugroženosti Zemljinog ekosustava nepovoljnim klimatskim promjenama, najvećim dijelom uzrokovanim izgaranjem fosilnih goriva i štetnom emisijom stakleničkih plinova, ali i na temelju nedostatka vlastitih fosilnih izvora energije i raspolaganja tehnologijama za dobivanje energije iz obnovljivih izvora, Europska unija uvodi strategiju niskougljične energetike i gospodarstva. Ta strategija svakako je u dugoročnom interesu svih, no ona pospješuje ekonomski prosperitet posjednika znanja i tehnologije korištenja obnovljivih izvora i itekako djeluje na popravljane njihove međunarodne konkurentnosti. Na tragu prihvaćanja takve fiskalne politike Hrvatska je uvela obilate subvencije obnovljivih izvora i energetske učinkovitijih energetskih trošila. Međutim, kako ostaci ostataka hrvatske industrije ili početni kapaciteti nove industrije ne sudjeluju ili vrlo malo sudjeluju u proizvodnji tih, subvencioniranih proizvoda, fiskalni napor preopterećenih domaćih javnih financija sveli su se, zapravo, na potpomaganje uvoza i tuđeg razvoja.

Najnovije protivljenje energetskim projektima ne bi bilo prvi put kako znatan ili čak i veći dio javnosti staje na stranu koja se protivi razvoju i novim pothvatima u zajedničkim ulaganjima s inozemnim partnerima ili uz korištenje inozemnog investicijskog kapitala.

Hrvatska je u protekla dva desetljeća propustila realizaciju brojnih projekata, od infrastrukturnih kao što je izgradnja luka i nizinske pruge Rijeka - Zagreb, obnove i dogradnje zračnih luka za turizam koji bi trebao biti strateška gospodarska djelatnost, do energetske projekata.

Hrvatska se sada nalazi u položaju da, hoće ili neće, mora pristupiti izradi nove energetske strategije, i to u političkim okolnostima faktičnog 'inter regnuma', čije se trajanje ne može precizno predvidjeti. U stručnim krugovima postoji širok spektar mišljenja o razvojnoj strategiji, od iluzija kako se sanacija visokog duga i prekomjerna proračunska potrošnja može obaviti s dva - tri uslužna sektora, suprotnih mišljenja kako je zemlji nužna reindustrijalizacija na novim osnovama globalne konkurentnosti, pa do jednostavnih gledišta kako je glavni problem samo osiguranje koliko - toliko urednih vraćanja dugova.

Zablude koje se ponavljaju

Tijekom posljednjih godinu ili dvije u hrvatskoj javnosti afirmirale su se i neke zablude, koje se uporno ponavljaju, pa se čak oko njih skupljaju i značajni politički poeni, od izbora do izbora.

Među takve zablude ubraja se i stajalište da se bogato gospodarstvo može izgraditi samo na ljepoti krajolika, ali i da se bez vlastite tehnologije i industrije opskrba energije jednostavno može prebaciti na tobože lako dostupne i jeftine obnovljive izvore, kako treba zatvoriti naftnu industriju, a logistika dolaska inozemnih turista, o čemu ovisi turizam kao strateška djelatnost, kao da nije naša briga, kako za izgradnju razvijenog gospodarstva nije važno obrazovanje i brojne druge...

Poštujući ciljeve EU-a o niskougličnoj energetici, ali i činjenicu da na Hrvatsku otpada svega 0,6% potrošnje energije u EU-u, dok na cijeli EU otpada jedva 12% ukupne svjetske potrošnje energije, jasno je da je hrvatski doprinos smanjenju nepovoljnih emisija zapravo na razini modnog trenda. Naime, ako se u Hrvatskoj troši globalno zapravo beznačajan dio ukupne

Hrvatska se sada nalazi u položaju da, hoće ili neće, mora pristupiti izradi nove energetske strategije.

energetske potrošnje, svrhovita primjena nisko-ugljične strategije za Hrvatsku bi trebala biti diktirana tempom usvajanja i razvoja znanja za nove tehnologije i za njihovu industrijsku primjenu, a ne masivnom fiskalnom stimulacijom novih (uvoznih) energetske trošila. Hrvatska je u fiskalnom dijelu energetske politike činila ovo drugo, čime je doprinosila razvoju drugih, a sebi samo povećavala dugoročnu zaduženost i fiskalnu nestabilnost ionako nepovoljnih javnih financija. Stoga se za Hrvatsku izazov nove energetske strategije zapravo svodi na procjenu energetske strukture poželjne za međunarodnu konkurentnost vlastitog gospodarstva.

Nova energetska strategija u zagrljaju strateških dvojbi

Razumna energetska strategija mora biti utemeljena na dugoročno održivim gospodarskim ciljevima, a provedba na primjeni tržišnih načela u oba segmenta u kojima energetika djeluje: u segmentu reguliranih energetske tržišta i u liberalnom bankarskom i investicijskom tržištu. Takva, gospodarski determinirana energetska strategija pomogla bi ostvariti realne gospodarske ciljeve energetske sektora: doprinos hrvatskoj gospodarskoj obnovi, uz podržavanje financijske i fiskalne stabilnosti. U takvoj energetske strategiji ima mjesta za sve djelatnosti, za koje međunarodni kapital pokazuje interes, radilo se o istraživanju i eksploataciji ugljikovodika ili izgradnji elektrana na obnovljive izvore, uz uvjet da država ne preuzme obvezu trajne nadoknade svih, pa i skrivenih komponenti kapitalnih troškova i uz održiv energetske doprinos međunarodnoj konkurentnosti hrvatskih proizvoda i usluga.

Uz to, stalno se javlja i strateška dvojba: treba li jačati državno vlasništvo i državni sektor jer to je 'naše' ili se međunarodna konkurentnost proizvoda i usluga bolje može postići forsiranjem privatne investicijske i inovacijske inicijative. Tome se mogu pridodati i dvojbe oko esencijalne vrijednosti hrvatskog gospodarstva: tj. je li važnija obrana postojeće stagnacije ili poticanje razvojnih projekata, od kojih svi oni nose stanovit ekonomski ili socijalni rizik. Domaća javnost bi, primjerice, željela energetske sigurnost bez mnogo ulaganja u energetske infrastrukturu ili bogato društvo bez izrazite razvojne i investicijske dinamike ili pak konkurentnost bez prihvaćanja globalizacijskih procesa itd.

Te dvojbe vrlo dobro ilustrira citat od prije 110 godina (!!): "Samo se po sebi razumije, da je financijski jača ona država, kojoj prihode izvire iz porezne snage, nego ona, kojoj su glavnim vrelom državna dobra. Već je Adam Smith s punim pravom tumačio, da državna dobra nisu samo nedostatan vrela

javnih prihoda, nego da su obično tako slabo unosna, te su zapravo štetna s obćega, narodno-gospodarskoga gledišta. Za to su danas na svijetu financijski najjače anglosaske države, koje kao primjerice velika sjeveroamerikanska Unija, i željeznice i poštu i brzojav i telefon prepuštaju privatnoj poduzetnosti i privatnoj privredi, znajući dobro, da je državi lako tražiti i dobiti porez od velikoga imetka i od dobre zaslužbe." [2]

Autor toga citata, Stjepan RADIĆ, je dvadesetak godina nakon što ga je napisao postao politička zvijezda i vrlo brzo potom je ranjen u političkom atentatu, od čega ubrzo umire i time posthumno postaje jednim od političkih vođa hrvatskog naroda. No, njegove riječi o izvorima financijske moći naroda i države kao da su i danas ostale izvan dosega hrvatskog koncepta promišljanja gospodarskog razvoja. I danas veći dio hrvatske javnosti, kada promišlja razvojnu logiku energetske projekata, kao da se ne može otkloniti od fokusa na imovinu (koja mora biti domaća i državna, pa makar bila i neprofitabilna!), a ne fokusa na kapital i financijsku logiku razvojnih projekata. Razvojni projekti su u globaliziranoj ekonomiji utemeljeni na međunarodnom kapitalu i sudjelovanju u konkurentnim investicijama. Ili, kao što je Radić još prije 110 godina napisao: državi je "lako tražiti i dobiti porez od velikoga imetka i dobre zaslužbe". ■

Literatura:

1. Igor DEKANIĆ: 'Veliki energetske projekti u Hrvatskoj: Tužna je njihova sudbina...' EGE 2/2015, str. 132 - 134.
2. Stjepan RADIĆ: 'Današnja financijska znanost', str. 18, Matica Hrvatska, Zagreb, 1908. (Nagrađeno iz Zaklade Ivana N. Grofa Draškovića za godinu 1906)

"Samo se po sebi razumije, da je financijski jača ona država, kojoj prihode izvire iz porezne snage, nego ona, kojoj su glavnim vrelom državna dobra. Već je Adam Smith s punim pravom tumačio, da državna dobra nisu samo nedostatan vrela

javnih prihoda, nego da su obično tako slabo unosna, te su zapravo štetna s obćega, narodno-gospodarskoga gledišta. Za to su danas na svijetu financijski najjače anglosaske države, koje kao primjerice velika sjeveroamerikanska Unija, i željeznice i poštu i brzojav i telefon prepuštaju privatnoj poduzetnosti i privatnoj privredi, znajući dobro, da je državi lako tražiti i dobiti porez od velikoga imetka i od dobre zaslužbe".

(Stjepan RADIĆ, 1906)